Wat is “de hel”?

door: Gerard Oudijn

www.gezondewoorden.nl

1. wat is de hel? Inleiding (1)

Bestaat de hel? Het korte antwoord is: nee. Maar in het christendom wordt het bestaan van de hel nauwelijks ter discussie gesteld. Ook in veel andere religies is er sprake van een hel. De hel is het concept van een plek waar God de ongelovigen als straf naartoe stuurt en waar zij voor altijd zullen worden gepijnigd in vuur en vlammen. Een plek van nooit eindigend fysiek en mentaal lijden.

meer hel
Van tijd tot tijd zien we berichten in de christelijke media verschijnen van predikanten en theologen die vinden dat er meer over de hel gepredikt moet worden. De hel wordt verkondigd als een serieuze waarschuwing en als oproep om tot bekering te komen. Het ‘geloof’ dat dit oproept, is een geloof dat grotendeels gebaseerd is op angst en niet op besef van Gods onvoorwaardelijke liefde (1 Joh.4:18).

alzo lief heeft God de wereld
God houdt van deze wereld, zoveel dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, om die wereld te redden (Joh.3:16-17). God is almachtig, Hij kan alles wat Hij wil en Hij wil dat alle mensen gered worden (1 Tim.2:4). Stel je voor dat het God niet lukt om dit te bereiken. Dan zal het grootste deel van Zijn schepselen voor altijd gefolterd worden in het hellevuur. Zou God zelf daarvan niet het meeste te lijden hebben? Het grootste deel van het werk van Zijn handen is dan voor altijd verloren en in pijn en lijden.

vertalingen
Het leerstuk van de hel wordt onder andere in stand gehouden doordat verschillende woorden uit het Hebreeuws en Grieks, in de gangbare bijbelvertalingen worden weergegeven met ‘hel’. Al deze vertalingen zijn onjuist. Men zegt bijvoorbeeld dat niemand meer over de hel heeft gesproken dan Jezus. Maar dat is niet waar, Jezus heeft *nooit* gesproken over de hel. En dat is makkelijk aan te tonen en dat zullen we in de komende blogs ook doen.

diverse vertalingen
Het woord ‘hel’ komen we in de Statenvertaling 57 keer tegen: *hel (44), helle (9) en helse (4)*. In de NBG vertaling is dit een stuk minder: 12 keer, en in de NBV vertaling nog maar 1 keer. Hoe kan dat?

In de *Statenvertaling* worden verschillende woorden vertaald met ‘hel’. In het Oude Testament is het soms de vertaling van het Hebreeuwse woord *sheol*. Maar *sheol* wordt ook vertaald met *graf*, iets totaal anders. In het Nieuwe Testament worden de Griekse woorden *Gehenna, hades en tartarus* vertaald met hel.

In de *NBG vertaling* vinden we in het Oude Testament geen woord dat weergegeven wordt met hel. Ook *sheol* niet, want dat wordt in de NBG vertaling consequent vertaald met *dodenrijk*. In het Nieuwe Testament wordt alleen het woord *Gehenna* twaalf keer weergegeven met ‘hel’.

In de *NBV vertaling (2004)* komen we het alleen tegen in Matth.23:15: 'hellekind' (letterlijk: zoon van *Gehenna*). In de herziening van de *NBV vertaling (2021)* is dit gecorrigeerd naar *Gehenna* en komt het woord 'hel' helemaal niet meer voor

verschillen
Deze grote verschillen in vertalingen zouden te denken moeten geven. Waarom vertaalt de Statenvertaling maar liefst vier verschillende woorden met 'hel'? Zijn dat dan synonieme begrippen in de grondtalen? Of hebben de vertalers wellicht hun theologische overtuigingen in de vertaling geprojecteerd?
En zitten de NBG en NBV vertaling er dan helemaal naast als zij voor andere vertaalwoorden hebben gekozen? Of zitten zij juist goed en de Statenvertaling niet? Of is het nog anders?

In de komende blogs willen we dit allemaal gaan bezien. Elke bijbellezer die een vertaling gebruikt, zal met het begrip in aanraking komen. Dan is het essentieel om te weten wat er echt staat geschreven.

2. wat is de hel? inleiding (2)

Het wel of niet geloven in het bestaan van een hel, is niet zomaar een bijzaak waarover we verschil van inzicht kunnen hebben. Er staat heel veel op het spel. Als we geloven in een hel, dan geloven we in een god die miljarden mensen heeft geschapen, waarvan hij wist dat ze voor altijd bestemd zouden zijn voor de hel. Die god heeft de macht om die mensen te redden, maar hij doet dat niet.

doelloos
De straf die hij uitdeelt, is buiten alle proporties, want hij veroordeelt mensen die niet de juiste keuze hebben gemaakt in een *tijdelijk*, betrekkelijk kort leven, tot een *eindeloze* marteling. De god van het christendom is zo wreed en sadistisch, dat figuren als Adolf Hitler, Stalin en Nero niet eens in zijn schaduw kunnen staan.

gezond verstand
Iedereen met kritisch denkvermogen zal vraagtekens zetten bij het bestaan van de hel. Kunnen wij zelf absolute blijdschap ervaren in onze eigen redding, als we weten dat dierbaren voor altijd verloren zijn en voor altijd zullen lijden? Zou zo'n boodschap echt met recht *evangelie (=goed bericht)* genoemd kunnen worden?

almachtig?
En als God almachtig is, hoe kan het dan dat onze vrije wil zo machtig is dat wij zelf kunnen bepalen dat wij voor altijd verdoemd worden, buiten de wil van God om?
Waarom heeft een alwetende God (1 Joh.3:20) miljarden mensen geschapen om ze voor altijd te verdoemen en te laten lijden?
Waarom redt God Zijn schepselen niet, als Hij almachtig is (Gen.17:1; Job 42:2), als Hij goed is (Ps.100:5; Marc.10:18), als Hij wil dat alle mensen gered worden (1 Tim.2:4), als Hij alles doet wat Hij verlangt (Ps.115:3; Jes.46:10) en Hij alles werkt naar de raad van Zijn wil (Ef.1:11)?

Adam en de laatste Adam
Adam is degene die zonde de wereld heeft binnen gebracht en zo zijn zonde en dood tot alle mensen doorgegaan (Rom.5:12). Is Adams werk dan vele malen groter dan dat van de laatste Adam? Is de reikwijdte van Adams misstap zovele malen omvangrijker dan het verlossingswerk van Christus? Hoe kan Christus dan groter beschouwd worden dan Adam, als Adam bij machte is veel meer mensen verloren te laten gaan, dan Christus kan redden?

En *wie* is dan al die mensen verloren? De grote God en Schepper zelf! Maakt dat Hem niet tot de grootste *verliezer* die er bestaat?

Deze vragen stellen is gezond en ze komen vanzelf op als we zien wat het woord zegt over wie God is. Het leerstuk van de hel, maakt van God een duivel en is een demonische leer. We zullen in de volgende blogs de woorden gaan bekijken die met 'hel' vertaald zijn en zien dat het dogma van de hel niet gefundeerd is op de Schrift, maar op theologie en overleveringen van mensen.

3. wat is de hel? Gehenna – het dal van Hinnom

Als we gaan kijken naar de woorden die vertaald worden met 'hel', zullen we beginnen bij het woord *Gehenna*, dat in de NBG vertaling 12 keer zo wordt vertaald. We vinden het 11 keer in woorden van de Here Jezus en één keer in Jakobus.

dal van Hinnom
Gehenna is de Griekse vertaling van het Hebreeuwse *Gehinnom*. Het is een geografische plaats en de benaming voor *het dal van Hinnom*. En dat is vreemd, want geografische plaatsen worden nooit vertaald. Ook namen als Jeruzalem, Hebron, Bethel, enz. hebben betekenis, maar die worden in vertalingen weergegeven als plaatsnamen. Dat is met *Gehenna* over het algemeen niet gebeurd. Alleen de NBV vertaling heeft het onvertaald weergegeven, zoals een plaatsnaam moet worden weergegeven: *Gehenna*.

berucht
Gehenna, of het dal van Hinnom, bevindt zich ten zuiden en westen van de stad Jeruzalem en is in de bijbel een beruchte plek, vanwege wat daar gebeurd is. We vinden *het dal van Hinnom* voor het eerst in het boek Jozua, waar Israël het beloofde land is binnen getrokken en het verdeeld wordt onder de stammen, die elk een eigen gebied krijgen toegewezen.

> *Jozua 15 (naar ISA)*
> [8] Vervolgens zal de grens opgaan naar *het dal van Ben-Hinnom*, naar de zuidelijke berghelling van de Jebusieten, dat is van Jeruzalem; dan liep de grens op naar de top van de berg, die westelijk tegenover het dal van Hinnom aan het noordelijke uiteinde van de vallei der Refaïeten ligt.

De benamingen 'het dal van *Ben*-Hinnom' en 'het dal van Hinnom' worden door elkaar gebruikt. *Ben* betekent zoon. Het dal van Hinnom wordt ook naar zijn zoon vernoemd.
De volgende keer dat het woord voorkomt, is dat tijdens de regering van Josia, een koning die deed *wat recht was in de ogen van JAHWEH* (2 Kon.22:2).

> *2 Koningen 23 (naar ISA)*
> [10] En hij verontreinigde Tofet, dat in het dal Ben-Hinnom lag, opdat niemand meer zijn zoon of zijn dochter voor de Moloch door het vuur zou doen gaan.

kinderoffers
In de voorgaande verzen lezen we dat Josia grote schoonmaak houdt in het land en alles wat met afgoderij te maken heeft, opruimt. Josia zuivert Tofet, in het dal van Ben-Hinnom, *opdat* niemand zijn kinderen meer door het vuur zou doen gaan. Het dal van Hinnom was een verschrikkelijke plaats, waar kinderoffers werden gebracht aan afgoden.
Even verderop in 2 Koningen, wordt Achaz koning. Hij was een goddeloze koning, die afgoderij bedreef (2 Kon.28:1-2).

2 Koningen 28 (naar ISA)
[3] Hij ontstak offers in het dal Ben-Hinnom en verbrandde zijn zonen in het vuur in overeenstemming met de gruwelen van de volken, die JAHWEH voor het aangezicht van de Israëlieten had verdreven.

kwaad in de ogen van JAHWEH
Wat we hier lezen, kunnen we ons nauwelijks voorstellen, zo verschrikkelijk. Deze Achaz herintroduceerde het offeren van kinderen aan de afgoden in het dal van Hinnom en deed dit zelfs met zijn eigen zonen.
Hetzelfde lezen we later van koning Manasse (2 Kron.33:6). Ook hij liet zijn zonen door het vuur gaan. *Hij deed veel, dat kwaad is in de ogen van JAHWEH en krenkte Hem daardoor* (2 Kron33:6).

Via de profeet Jeremia, zegt God:

Jeremia 7 (naar ISA)
[30] Want de zonen van Juda hebben gedaan wat kwaad is in mijn ogen, zegt JAHWEH; zij hebben hun gruwelen geplaatst in het huis, waarover mijn naam is uitgeroepen, om dat te verontreinigen,
[31] en zij hebben de hoogten van Tofet gebouwd, die zich in het dal Ben-Hinnom bevinden, om hun zonen en dochters met vuur te verbranden, ***hetgeen Ik niet geboden heb en wat in Mijn hart niet is opgekomen.***

Jeremia 19 (naar ISA)
[4] omdat zij Mij verlaten, deze plaats vreemd gemaakt hebben, en daar voor andere goden die zij niet gekend hebben, offers hebben ontstoken, zij, hun vaderen en de koningen van Juda; en zij deze plaats met het bloed van onschuldigen hebben vervuld,
[5] en zij de hoogten van de Baal gebouwd hebben om hun kinderen als brandoffers voor de Baal met vuur te verbranden***, iets wat Ik niet geboden noch uitgesproken heb en wat niet in Mijn hart is opgekomen.***

Jeremia 32 (naar ISA)
[35] en zij bouwden de hoogten van de Baal, die zich in het dal Ben-Hinnom bevinden, om hun zonen en dochters aan de Moloch te wijden, ***wat Ik hun niet geboden had en wat in Mijn hart niet opgekomen was***, het doen van deze gruwel om Juda te doen zondigen.

niet in Gods hart opgekomen
Besef goed wat hier staat. God veroordeelt niet alleen wat deze koningen deden, maar Hij zegt ook dat Hij het niet is, die deze dingen geïnstrueerd heeft en *dat het niet in Zijn hart is opgekomen.* Terwijl bijna heel het christendom zegt dat God het grootste deel van Zijn schepselen door het vuur zal laten gaan en zal laten lijden in de hel.

En het is nog veel erger wat het christendom aan God toeschrijft. De beschreven kinderoffers zijn verschrikkelijk, maar aan het lijden van deze kinderen kwam een einde, toen zij stierven. Maar God zou Zijn kinderen, het werk van Zijn handen, voor altijd laten lijden en martelen in de vlammen van het hellevuur. Denkt u echt dat dit in Zijn hart is opgekomen?

Gehenna is geen hel
Dit vond allemaal plaats in *het dal van Hinnom*, dat in het Grieks van het nieuwe testament *Gehenna* heet. Daar gebeurden verschrikkelijke dingen, maar het is niet de hel. We zullen zien dat het in de toekomst ook nog een afschrikwekkende functie zal hebben, maar met een mythische plek als de hel, heeft het niets te maken.

4. wat is de hel? Gehenna – in de toekomst

In de vorige blog hebben we gezien dat *Gehenna*, dat in het nieuwe testament door veel vertalingen wordt weergegeven met 'hel', een concrete plaatsnaam is. In het Hebreeuws heet dit *Gehinnom,* dat is: *het dal van Hinnom*. Dit dal van Hinnom staat in het oude testament bekend als de plaats waar kinderoffers werden gebracht aan afgoden, een praktijk die Israël van andere volken had afgekeken. Meerdere keren wordt gezegd dat deze dingen niet in Gods hart zijn opgekomen.

een duivelse leer
Het is dan ook absurd dat religie van deze concrete plaats Gehenna, waar de meest extreme uiting van goddeloosheid gepraktiseerd werd, een mythisch oord als de hel heeft gemaakt. Men schrijft deze goddeloze gruwelijkheden aan God toe, terwijl Hij die zelf in Zijn woord scherp veroordeeld. Men claimt dat God dit ook nog eens eindeloos zou doen.

Jesaja
Ook in de toekomst zal Gehenna weer een rol spelen. De laatste hoofdstukken van Jesaja verhalen uitgebreid over de heerschappij van de Messias in de komende aeonen en de vestiging van Zijn Koninkrijk. In dit Koninkrijk zal recht worden gedaan en dat betekent dat op onrecht strenge sancties staan. Kwaad zal vergolden worden en recht worden verschaft.

> *Jesaja 66 (naar ISA)*
> [24] En zij zullen uitgaan en zij zullen zien op de lijken van de mensen die tegen Mij overtraden, want hun worm zal niet sterven en hun vuur zal niet uitdoven en zij worden een afstotelijkheid voor alle vlees.

dode lichamen
De lijken van de mensen waarover hier wordt gesproken, zijn van hen, die in het Koninkrijk opstandig zijn geworden tegen de heerschappij van de Messias. In een rechtvaardig Koninkrijk zal dit niet getolereerd worden en hun lijken zullen liggen in het dal van Hinnom (Gehenna).

Pelgrims uit de volkeren zullen optrekken naar Jeruzalem (Jes.2:2; Micha 4:1) en als aanschouwelijk voorbeeld zullen daar de ontbindende lijken van rebellen liggen. Op een andere plaats wordt deze plek dan ook *het lijkendal* genoemd (Jer.31:40). Het zal een lugubere aanblik zijn, maar met een hel heeft het niets te maken.

5. wat is de hel? Gehenna – waar hun worm niet sterft en hun vuur niet uitdooft

In de vorige blog zagen we welke functie het dal van Hinnom nog zal hebben in de toekomst. Gehenna zal dan de plek zijn waar de dode lichamen van afvalligen demonstratief zullen liggen. We vinden in Jesaja, en later in de evangeliën, nog een toevoeging die maar zelden wordt begrepen.

> *Jesaja 66 (naar ISA)*
> [24] En zij zullen uitgaan en zij zullen zien op de lijken van de mensen die tegen Mij overtraden, *want hun worm zal niet sterven en hun vuur zal niet uitdoven en zij worden een afstotelijkheid voor alle vlees.*

Het zijn woorden, die de Here Jezus later aanhaalt in de evangeliën als Hij spreekt over Gehenna:

Marcus 9 (naar ISA)
[43] En als jouw hand jou verstrikt, hak haar af. Het is beter voor jou, dat jij verminkt het leven binnengaat, dan met twee handen heen te gaan naar Gehenna, naar het vuur, dat niet uitgeblust wordt,
[44] waar hun worm niet sterft, en het vuur niet wordt uitgedoofd.

lopend naar Gehenna
Jezus heeft het niet over een plaats waar onsterfelijke zielen gekweld worden, maar haalt de profetie van Jesaja aan, waar gesproken wordt over een concrete geografische plaats. Hier zullen tijdens de regering van de Messias, de onbegraven lijken van afvalligen en opstandigen liggen, als waarschuwing en aanschouwelijk voorbeeld voor langstrekkende pelgrims. Degenen die Jezus over Gehenna hoorden spreken, wisten heel goed dat Hij het niet had over 'een hel', maar over een zichtbare plaats, het dal van Hinnom bij Jeruzalem. Ze konden er zo naartoe lopen!

rechtvaardige heerschappij
Jezus verkondigde als de Koning Messias aan Israël het evangelie van het Koninkrijk. Het Koninkrijk was nabij gekomen en de Koning was gearriveerd (Matth.3:2; 4:17). Als Israël Hem als Messias zou aannemen, zou er een rechtvaardig Koninkrijk worden gevestigd (Zach.9:9).
Dat is toen niet gebeurd, maar zal in de toekomst wel werkelijkheid worden. Ten tijde van dat Koninkrijk zal Gehenna een schouwspel zijn van rechtvaardige heerschappij. Zij die opstandig zijn tegen de Koning, zullen worden omgebracht. In het dal van Hinnom zullen de dode lichamen van rebellen liggen, die zullen worden aangetast door vuur en worden aangevreten door wormen.

vertalingen
De NBG en Statenvertaling hebben in Marcus 9:43 *onuitblusbaar* vuur en *onuitblusselijk* vuur. De vertalers hebben hun theologie geprojecteerd in de tekst door eerst het woord *Gehenna* te vertalen met *hel,* en vervolgens van het vuur een *onuitblusbaar* vuur te maken. Maar dat staat er niet, er staat letterlijk dat het vuur *niet geblust* wordt. Het vreemde is dat beide vertalingen in het volgende vers wel zeggen: *waar hun worm niet sterft en het vuur niet wordt uitgeblust.* Het vuur zal niet worden uitgedoofd. Zolang er 'brandstof' is, zal het branden.

wormen
Ook zullen de wormen daar niet sterven. Dat is niet omdat wormen op die plek onvergankelijk zijn , maar omdat er genoeg voedsel voor ze zal zijn. Daarnaast sterven wormen (>maden) hoe dan ook maar zelden, ze verpoppen zich.

We vinden het woord Gehenna 11 keer in de evangeliën (Matth.5:22, 29, 30; 10:28; 18:9; 23:15, 33; Marc.9:43, 45, 47; Luk.12:5). Alle keren is het de verwijzing naar het dal van Hinnom, nabij Jeruzalem. Nog één keer komt het voor in Jak.3:6, waar het figuurlijk wordt gebruikt.

oordeel
God oordeelt, zoals we ook in deze blog hebben gezien. Maar Zijn oordelen zijn nooit definitief en altijddurend. Wat zou zo'n oordeel voor zin hebben? Gods oordelen dienen Zijn doelen en hebben altijd het doel om recht te zetten en te corrigeren.

Jeremia 23 (naar ISA)
[20] De toorn van JAHWEH zal zich niet afwenden, *totdat* Hij gedaan en tot Hij tot stand gebracht heeft de gedachten van Zijn hart (…)

6. wat is de hel? sheol

Als we kijken naar de vertaling van het Hebreeuwse woord *sheol* met hel*,* is dit alleen een kwestie in de Statenvertaling. Daar wordt *sheol* weergegeven met *graf* of *hel.* En dat is natuurlijk vreemd, omdat dit twee totaal verschillende begrippen zijn.

etymologie
De wetenschap die de herkomst van woorden onderzoekt, noemen we etymologie. Als we de oorsprong bekijken van het woord 'hel' in de etymologiebank, dan is het misschien terug te voeren op *onderwereld, een verborgen wereld, begraven,* enz. Maar dat blijft onduidelijk. Dit zijn weliswaar begrippen die niet direct een plaats van altijddurende pijniging impliceren, maar de huidige bijbellezer zal zelden een andere associatie hebben bij het woord 'hel' dan een plaats van oneindige straf en foltering.

twee voorbeelden
We zullen twee voorbeelden bezien van hoe *sheol* wordt vertaald in de Statenvertaling. De eerste keer dat het woord voorkomt, is in Genesis, als Jakob de in bloed doordrenkte mantel van Jozef krijgt en hij de conclusie trekt dat Jozef dood is.

> *Genesis 37 (Statenvertaling)*
> [35] En al zijn zonen, en al zijn dochteren maakten zich op, om hem te troosten; maar hij weigerde zich te laten troosten, en zeide: Want ik zal, rouw bedrijvende, tot mijn zoon in het graf nederdalen. Alzo beweende hem zijn vader.

Jozef niet in de hel
Hier gaat het over Jozef en Jakob, die we kennen als gelovigen. Waarschijnlijk is dat de reden dat de vertalers niet gekozen hebben voor het woord *hel*, want anders zou er staan dat Jakob zegt dat hij tot Jozef in de hel zal neerdalen.

Korach, Dathan en Abiram
Als in het boek Numeri, Korach, Dathan en Abiram in opstand komen tegen Mozes, scheurt de aarde open en verzwelgt hen.

> *Numeri 16 (Statenvertaling)*
> [33] En zij voeren neder, zij en alles wat hunner was, levend ter helle; en de aarde overdekte hen, en zij kwamen om uit het midden der gemeente.

Omdat het hier een bestraffing betreft van deze mannen, zullen de Statenvertalers hebben gekozen voor het woord 'hel'. Maar de vertaling *graf* had hier heel goed gekund. Zij werden verzwolgen door de aarde en stierven.

dodenrijk
Sheol wordt in de *NBG vertaling* consequent weergegeven met *dodenrijk.* Dat is op zich een prima vertaling, alleen moeten we bij dodenrijk niet aan een fysieke plaats denken, en die gedachte hebben wij wellicht bij een *rijk* al snel.

onwetend en onwaarneembaar
Het woord *sheol* is afgeleid van een woord dat *vraag* betekent. In de dood is er geen *wetenschap* (Pred.9:10). In Handelingen 2:31 vinden we het Griekse woord *hades*, dat Petrus gebruikt in een toespraak waarin hij Psalm 16:10 aanhaalt en daar staat *sheol.* Hierdoor weten we dat het Hebreeuwse *sheol* en het Griekse *hades* synonieme begrippen zijn.

Hades betekent *het ongeziene,* of: *het onwaargenomene*. De dood is geen plaats die waargenomen kan worden en ook is er in de dood geen waarneming en wetenschap. Dood is de afwezigheid van leven en een staat van 'niet zijn'.

Het is kwalijk dat de Statenvertalers *sheol* tientallen keren met 'hel' hebben vertaald. Terwijl men de andere helft van de keren dat het woord *sheol* voorkomt, dit vertaald heeft met *graf,* een heel ander begrip. Dus men had wel kunnen weten dat 'hel' een onjuiste vertaling is. Het weergeven van *sheol* met *hel*, is geen vertalen, maar het projecteren van de eigen theologische denkbeelden in Gods woord.

7. wat is de hel? hades

In de vorige blog zagen we dat het Hebreeuwse *sheol* en het Griekse *hades* synonieme begrippen zijn. Als we de betekenis van de begrippen naast elkaar leggen, zien we dat in de dood geen bewustzijn is, geen wetenschap, geen overleg en dat de dood een onzichtbare 'plaats' is.

vertalingen
Het woord *hades* komt tien keer voor in het nieuwe testament en wordt alleen in de Statenvertaling (consequent) vertaald met *hel*. De Herziene Statenvertaling geeft het woord op drie verschillende manieren weer: *hel*, *rijk van de dood* en *graf*. De NBG en NBV vertalen alle keren met *dodenrijk.* Ook hier vinden we weer een groot verschil tussen de diverse vertalingen, want het maakt nogal wat uit of we zeggen: mijn oma is in het dodenrijk, of dat we zeggen: mijn oma is in de hel.

onvertaald
Opmerkelijk is dat de Telos vertaling het woord onvertaald laat. In de voetnoot bij de eerste keer dat het woord voorkomt (Matth.11:23), zegt men dat het overeenkomt met *sheol* en dat het woord moet worden onderscheiden van *Gehenna.*

dood en dodenrijk
In Openbaring komen we vier keer de frase *de dood en het dodenrijk* (de dood en de *hades*) tegen (1:18; 6:8; 20:13, 14). Dit zou opgevat kunnen worden als een *hendiadys*, een stijlfiguur waarbij men één ding bedoelt, maar dit met twee woorden zegt. Het woord 'en', kan dan gelezen worden als 'namelijk'. Dood en hades zijn geen synoniemen, maar worden verbonden, omdat ze aan elkaar gekoppeld zijn. *Dood* is de toestand die intreedt als het leven voorbij is, bij *dodenrijk* (>*hades),* denken we aan de *personen* die dood zijn.

Bij het gericht van de grote witte troon, lezen we dat de doden voor die gelegenheid opgewekt worden om geoordeeld te worden

> *Openbaring 20 (naar ISA)*
> [13] En de zee gaf de doden, die in haar waren, en *de dood en het dodenrijk (>hades)* gaven de doden, die in hen waren; en zij werden geoordeeld, een ieder, naar hun werken.
> [14] En *de dood en het dodenrijk (>hades)* werden in het meer van het vuur geworpen. Dit is de tweede dood: het meer van het vuur.
> [15] En indien van iemand niet werd bevonden, dat hij geschreven is in het boek van het leven, werd hij in het meer van het vuur geworpen.

In vers 14 staat dat *de dood en de hades* in het meer van het vuur worden geworpen, dat is de tweede dood. Daarmee is gezegd dat de dood wordt voortgezet in het meer van vuur en vandaar dat dit genoemd wordt: *de tweede dood*.

de gelijkenis van de rijke man en Lazarus
Als het gaat om het begrip *hades*, mag het niet onvermeld blijven dat we dit begrip ook tegenkomen in *de gelijkenis van de rijke man en Lazarus.* In tegenstelling tot wat we in de Tenach lezen over de doden, vinden we in deze gelijkenis dat er wél overleg is in het dodenrijk. En ook is er sprake van emoties en pijn, en van bijvoorbeeld ogen, vingers, enz.

niet luisteren naar Mozes en de profeten
Deze gelijkenis sprak de Heer uit tot de leidslieden van het Joodse volk om hen duidelijk te maken dat zij niet luisterden naar 'Mozes en de profeten'. Het is geen weergave van de werkelijkheid, maar een vertelling waarin de Heer de spot drijft met de mythen en menselijke overleveringen die de Farizeeën en Schriftgeleerden onderwezen. In de serie *wat is de dood?* hebben we deze gelijkenis besproken. Zie hier en hier. **LINKS TOEVOEGEN.**

8. wat is de hel? Tartarus

We hebben nu bijna alle woorden bezien die in gangbare vertalingen vertaald worden met 'hel'. De laatste die we moeten bespreken is *Tartarus*. Dit Griekse woord komt slechts één keer voor in het nieuwe testament.

> *2 Petrus 2 (naar ISA)*
> [4] Want indien God engelen, die gezondigd hadden, niet gespaard heeft, maar hen met koorden van duisternis in *Tartarus* heeft geworpen en hen heeft overgegeven om tot het oordeel bewaard te worden…

hel, afgrond en onderwereld
Alleen de Statenvertaling heeft *Tartarus* vertaald met 'hel'. De andere vertalingen kiezen voor *afgrond* (Herziene Statenvertaling, NBG) en *onderwereld* (NBV). God heeft *engelen*, die gezondigd hadden, in *Tartarus* geworpen, om hen daar te bewaren voor het oordeel. Nergens in de bijbel worden *mensen* aangeduid als engelen. Het betreft hier een bewaarplaats voor geestelijke wezens.

Petrus had in zijn eerste brief al geschreven over deze geestelijke wezens en hun identiteit:

> *1 Petrus 3 (naar ISA)*
> [18] …Hij *(=Christus),* die gedood werd naar het vlees, maar levend gemaakt in geest,
> [19] in welke Hij ook heengegaan is en geproclameerd heeft aan de geesten in de gevangenis,
> [20] die eertijds ongehoorzaam geweest waren, toen het geduld van God bleef afwachten, in de dagen van Noach, terwijl de ark in gereedheid werd gebracht, waarin weinigen, dat is acht zielen, door het water heen gered werden.

de oorsprong ontrouw
Toen Christus werd opgewekt uit de doden, is Hij naar deze geestelijke wezens in *Tartarus* gegaan, om daar Zijn overwinning te proclameren. Deze geesten zijn degenen die ongehoorzaam geweest waren in de dagen van Noach. Het zijn *de zonen Gods* waarover we lezen in Genesis 6:2. Zij namen zich 'de dochters van de mens' (Gen.6:3) en bleven niet bij hun oorsprong (Judas :6). Deze vermenging tussen geestelijke wezens en mensen was de directe aanleiding voor de zondvloed (Gen.6:3-7). Zij zijn degenen die tot het oordeel bewaard worden in *Tartarus.*

9. wat is de hel? het meer van het vuur (1)

Tenslotte moeten we nog stilstaan bij 'de poel van vuur'. Niet omdat deze term ook vertaald wordt met 'hel', maar omdat men hier wel inleest dat het over de hel zou gaan. Dit komt door de associatie met vuur, maar ook van 'doden, die in de poel van vuur worden geworpen'. De uitdrukking *de poel van vuur* komt vijf keer voor in de bijbel en alle keren in Openbaring (19:20; 20:10, 14[2] en 15).

HET meer van HET vuur
Letterlijk staat er *het meer van het vuur*. De vertaling met 'poel' is een merkwaardige weergave, omdat het hier hetzelfde woord betreft als bijvoorbeeld het *meer* van Gennesaret (Luk.5:1; 8:22). De weergave met *poel* kan de lezer hiermee op het verkeerde been zetten, omdat we daarbij misschien niet denken aan een letterlijk meer, terwijl er wel hetzelfde woord wordt gebruikt.

bekende locatie
Ook staat er: '*het* meer van *het* vuur', wat suggereert dat het een *bekend* meer moet zijn, waar een *bekend* vuur brand of heeft gebrand. Daarvoor komt slechts één locatie in aanmerking en dat is de Dode Zee, waar het ooit *vuur* en *zwavel* regende (Gen.19:24). *Vuur* én *zwavel* vinden we ook genoemd met betrekking tot het meer van het vuur (Opb.19:20; 20:10). Een logische gevolgtrekking is, dat de Dode Zee in de toekomst weer zal fungeren als een meer van vuur en zwavel en een rol zal spelen in Gods oordelen.

wat is het?
Als we willen weten wat het meer van het vuur precies is, moeten we de Schriftplaatsen bekijken waar het begrip voorkomt en zien wat erover gezegd wordt. De beschrijving ervan is tamelijk sober, maar met betrekking tot ons onderwerp is het goed om op voorhand op te merken dat in geen van deze verzen wordt gesproken over mensen die *lijden* in het meer van het vuur.

veldslag
De eerste keer dat de term voorkomt, is in Openbaring 19:20. Uit het verband, en uit andere Schriftplaatsen, blijkt het hier te gaan om een grote veldslag, die zich afspeelt in de buurt van Jeruzalem en de Dode Zee.

> *Openbaring 19 (naar ISA)*
> [20] En het beest werd gepakt, en met hem de valse profeet, die de tekenen voor zijn ogen gedaan heeft, waarmee hij degenen deed dwalen, die het merkteken van het beest in ontvangst namen, en degenen die zijn afbeelding aanbaden. En de twee werden levend in het meer van het vuur geworpen, dat van zwavel brandt.

levend
Deze figuren uit de eindtijd worden nader omschreven in Openbaring 13. Opmerkelijk is dat van deze geestelijke wezens wordt gezegd dat zij *levend* in het meer van het vuur worden geworpen. Als later wordt gesproken over *mensen* die in het meer van het vuur worden geworpen, ontbreekt deze toevoeging. Sterker nog, voor hen is het meer van het vuur, de tweede *dood*, zoals we nog zullen zien.

> *Openbaring 20 (naar ISA)*
> [10] en de Duivel *(> Grieks: diabolos)*, die hen doet dwalen, werd geworpen in het meer van het vuur en zwavel, waar ook het beest en de valse profeet zijn, en zij zullen dag en nacht gekweld worden, tot in de aeonen van de aeonen.

gekweld
Satan, die eerst duizend jaar gebonden zal worden, zal daarna nog korte tijd worden losgelaten en de volkeren verleiden (Opb.20:7-8). Daarna zal hij worden geworpen in het meer van het vuur. Daar zijn het beest en de valse profeet dan al, zoals we zagen in Openbaring 19:20. Voor deze geestelijke wezens zal het meer van het vuur een kwelling zijn. Of dat fysiek is of mentaal, staat er niet bij. Maar om bij *geestelijke* wezens aan een *fysieke* kwelling te denken, is niet logisch. *Satan* betekent tegenstander en hij zal geen tegenstand meer kunnen bieden. *Duivel* betekent *door elkaar werper*, en ook die functie kan hij niet uitoefenen. Dat zal hij tandenknarsend moeten ondergaan.

Als later over mensen wordt gesproken die in het meer van het vuur worden geworpen, ontbreekt de toevoeging over kwelling. Daarover meer in een volgende blog.

10. wat is de hel? het meer van het vuur (2)

Twee van de vijf teksten waar het begrip *het meer van het vuur* voorkomt, hebben we besproken. Beiden handelen over geestelijke wezens die in het meer van het vuur worden geworpen. De volgende drie keren dat de term voorkomt, is in twee achtereenvolgende verzen bij het gericht van de grote witte troon.

> *Openbaring 20 (naar ISA)*
> [12] En ik zag een grote witte troon, en Hem, die daarop zat, voor wiens aangezicht de aarde en de hemel vluchtten, en er werd geen plaats voor hen gevonden.

na de duizend jaar, vóór de nieuwe hemel en aarde
Degene die op de grote witte troon is gezeten, is de Zoon (Joh.5:22). Dit gericht vindt plaats ná de duizend jaar (Opb.20:7). Deze hemelen en aarde zullen voorbijgaan (2 Petr.3:10) en meteen na het grote witte troon gericht wordt er dan ook gesproken over een *nieuwe* hemel en aarde (Opb.20:1).

> [12] En ik zag de doden, de groten en de kleinen, staande vóór de troon…

opstanding uit de doden
In Openbaring 20:5-6 wordt gesproken over *de eerste opstanding*. De eerste opstanding is een *soort* opstanding, waarbij op verschillende momenten mensen *uit de doden* opstaan. Dat is, van tussen de doden uit, met achterlating van de overige doden. *De overige doden werden niet levend, totdat de duizend jaren tot een einde gebracht worden* (:5).
De overige doden, zijn dan ook de doden die nog niet waren opgewekt en hier opstaan om voor de grote witte troon te verschijnen.

> [12]…. en er werden boeken geopend. En een andere boek werd geopend, het boek van het leven; en de doden werden geoordeeld op grond van hetgeen in de boek geschreven is, naar hun werken.

het boek van het leven
Bij dit gericht worden boeken geopend (vgl. Dan.7:10) en de opgestane doden worden geoordeeld uit hetgeen in de boeken geschreven is. Eén van de boeken die wordt geopend, is het boek van het leven. Want, zo lezen we in vers 15: *wie niet werd bevonden, dat hij geschreven is in het boek van het leven, werd in het meer van het vuur geworpen.*

> [13] En de zee gaf de doden, die in haar waren, en de dood en het dodenrijk gaven de doden, die in hen waren; en zij werden geoordeeld, een ieder naar hun werken.

de rest
De overige doden zijn hier opgestaan om voor de grote witte troon te verschijnen, dus allen die op dit moment nog in de dood zijn, komen hier te staan en worden geoordeeld naar hun werken. Er worden in dit gedeelte veel dingen ingelezen die er niet staan. Maar de omschrijving is erg sober en feitelijk. Degene die op de troon zit, oordeelt degenen die ervoor staan. We vinden geen weerwoord van degenen die voor de grote witte troon staan.

waarheid
Bij de grote witte troon wordt de waarheid openbaar. Het is een witte troon en wit staat voor reinheid. De waarheid komt aan het licht en niets blijft verborgen. Ook dat wat in het hart van de mens is, wordt openbaar (1 Kor.4:5).

> [14] En de dood en het dodenrijk werden in het meer van het vuur geworpen. Dit is de tweede dood: het meer van het vuur.

De dood en het dodenrijk worden in het meer van het vuur geworpen. Allen die dood waren, worden hier geoordeeld en degenen die niet in het boek van het leven geschreven zijn, zullen worden geworpen in het meer van het vuur.

de tweede dood
Wat het meer van het vuur is, wordt hier verklaard: *dit is de tweede dood*. Deze toevoeging zagen we niet bij de eerdere Schriftplaatsen die we bespraken (Opb.19:20; 20:10), omdat het daar *geestelijke wezens* betreft en zij sterven niet. Voor hen is het meer van het vuur dan ook geen tweede dood.

Voor de mensen die behoren tot de overige doden die bij de grote witte troon worden gericht, is het geworpen worden in het meer van het vuur, een voortzetting van de dood. Zij waren dood, worden voor de gelegenheid opgewekt, geoordeeld en daarna in het meer van het vuur geworpen en zij sterven daar een tweede dood.

> [15] En indien van iemand niet werd bevonden, dat hij geschreven is in het boek van het leven, werd hij in het meer van het vuur geworpen.

uitgeschreven
Als we andere Schriftplaatsen bekijken, die spreken over het boek van het leven, kunnen we concluderen dat allen in het boek van het leven zijn opgetekend, maar dat je uit het boek uitgewist kan worden (Ps.69:29; Opb.3:5). Degenen die uitgewist worden, worden in het meer van vuur geworpen, en sterven voor een tweede keer. Zij hebben geen deel gehad aan de aeon van de duizend jaar, maar zullen ook in het tijdperk van de nieuwe hemel en aarde, in de dood zijn en deze aeon niet meemaken.

> *Openbaring 21 (naar ISA)*
> [8] Maar voor de lafhartigen, en ongelovigen, en gruwelijken, en moordenaars, en ontuchtige mannen, en tovenaars, en afgodendienaars, en al leugenachtigen: hun deel is in het meer, dat brandt van vuur en zwavel, dat is: de tweede dood.

11. wat is de hel? de dood teniet gedaan (slot)

We hebben alle woorden die door vertalingen weergegeven worden met ‘hel’ bezien en kunnen concluderen dat er in de bijbel niet zoiets bestaat als een hel. God oordeelt, maar Zijn oordelen zijn altijd ter correctie. Daarom zegt de Schrift dat we ons kunnen verheugen in Gods oordelen (Ps.67:4-5;

96:10-13; 98:4,9). Het is *evangelie* dat God alles gaat rechtzetten (Rom.2:16)! Zijn oordelen hebben een doel en zijn nooit altijddurend, en hoewel ze soms hevig zijn, zijn ze relatief kort (Ps.30:6).

Maar wat gebeurt er met de mensen die in het meer van het vuur, dat is de tweede dood (Opb.20:14), zijn geworpen? Blijven zij voor altijd in de dood?

eeuwige dood
In het christendom spreekt men wel over een 'eeuwige dood'. Men bedoelt hier meestal mee dat men naar de hel gaat. Wat vreemd is natuurlijk, omdat men tegelijkertijd leert dat men daar niet echt dood is. Soms zegt men dat de mensen in de tweede dood, voor altijd dood zijn. Ze verdwijnen en houden op te bestaan.

eeuw-ig
Het woord *eeuwig* is de vertaling van het Griekse *aion*. In de Schrift is een aion een tijdperk, met een begin en een einde. Als we het zoude vertalen als *eeuw-ig*, moeten we daarbij in gedachten houden dat het betekent: *betrekking hebbend op een eeuw*. De betekenis van *altijddurend* heeft het in de Schrift niet.

eeuwige dood?
Het begrip *eeuwige dood* komt in de bijbel niet voor. En ook de gedachten die men daarbij heeft niet. De hel bestaat niet en ook is het niet zo dat de situatie van de tweede dood voor altijd blijft bestaan. Als dit wel zo zou zijn, zou in het meer van het vuur, voor een groot deel van de mensheid *het leven teniet gedaan worden,* omdat zij daar *definitief sterven.*

de dood teniet gedaan
Maar de Schrift leert dat *de dood wordt teniet gedaan* en dat net zoals alle mensen in Adam *sterven*, zo ook in Christus zullen worden *levend gemaakt*.

> *1 Korinthe 15 (naar ISA)*
> [22] want net zoals in Adam, allen sterven, zó zullen ook in Christus, allen levend gemaakt worden.

De volgende verzen (:23-24) zeggen dat deze levendmaking in fasen geschiedt, er is een bepaalde volgorde. Gedurende de heerschappij van Christus, worden diverse groepen mensen, op verschillende momenten, levend gemaakt.

> [25] Want Hij moet als Koning heersen, totdat Hij al zijn vijanden onder zijn voeten heeft geplaatst.

totdat
De heerschappij van Christus heeft een *totdat.* Christus heerst in de duizend jaar en ook gedurende de aeon van de nieuwe hemel en aarde. De dood is dan veel minder actief (Jes.65:20), maar nog steeds aanwezig, zoals we al hebben gezien (Opb.21:8). Er is nog ziekte op de nieuwe hemel en aarde (Opb.22:2) en onvolmaaktheid (Opb.21:27; 22:15).

Alle vijanden zijn nog niet onderworpen en alle vijandschap is nog niet teniet gedaan. En daarom heerst Christus nog, want Hij zal Zijn Koninkrijk pas overdragen aan God, de Vader, wanneer Hij alle overheid en alle autoriteit en macht te niet heeft gedaan (1 Kor.15:24).

> [26] De laatste vijand, de dood, wordt teniet gedaan.

de laatste vijand
De dood is de laatste vijand, die buiten werking wordt gesteld. De tweede dood is gedurende het tijdperk van de nieuwe hemel en aarde nog werkzaam. Het is een instrument in Gods hand. Degenen die gericht zijn bij de grote witte troon, zijn opgestaan in hun oude lichaam en er wordt over hun 'oude leven' geoordeeld. Zij worden in het meer van het vuur geworpen, om daar een tweede dood te sterven.

Als de dood als laatste vijand wordt teniet gedaan, is dat de laatste fase van levendmakingen, waarvan Paulus zegt: *daarna het einde* (:24). *Het teniet doen van de dood geschiedt, doordat allen die dan nog in de dood zijn, worden levend gemaakt.* Pas dan is er geen dood meer en is de dood buiten werking gesteld.

> [27] want Hij onderschikt alles onder zijn voeten. Maar wanneer Hij zegt, dat alles onderschikt is, is het duidelijk dat het uitgezonderd Hem is, die alles aan Hem onderschikt.
> [28] En wanneer alles aan Hem onderschikt zal worden, dán zal ook de Zoon zelf onderschikt worden aan Hem, die alles aan Hem onderschikt, opdat God zal zijn: alles in allen.

een volmaakte schepping
Dit volmaakte Koninkrijk, waarin alles onderworpen is, zal door de Zoon worden overgedragen aan de Vader. Alle onvolmaaktheid is weggenomen en Christus heeft alles tot volmaaktheid gebracht. Niemand ontbreekt meer, de dood is buiten werking gesteld en heel de schepping is verzoend met God.

> *Kolossenzen 1 (naar ISA)*
> [20] en door Hem alles te verzoenen tot Hem, vrede makend door het bloed van Zijn kruis, hetzij wat op de aarde is, hetzij wat in de hemelen is.